

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
Університет економіки та права «КРОК»

**Теоретико-правові засади
становлення, розвитку та діяльності
інституту приватних детективів:
вітчизняна та зарубіжна практика**

Тези Міжнародної науково-практичної конференції

02 березня 2017 року

УДК 351.746.2(063)
ББК 67.301 + 67.301.222

*Рекомендовано до друку Вченою радою юридичного факультету
(протокол №7 від 01 березня 2017 р.)*

Під загальною редакцією доктора юридичних наук професора Француза А.Й.
Відповідальний за випуск – кандидат історичних наук, доцент Баликін І.І.

Т 33 Теоретико-правові засади становлення, розвитку та діяльності інституту приватних детективів: вітчизняна та зарубіжна практика: тези міжнародної науково-практичної конференції 2 березня 2017 року / Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК», 2017. – 194 с.

У збірнику тез міжнародної науково-практичної конференції розміщено привітання, доповіді й повідомлення науковців, практиків, правоохоронників, народних депутатів, фахівців у даній галузі. Розглядаються теоретичні, практичні і методологічні основи інституції приватної детективної діяльності, узагальнюється міжнародний досвід.

Для науковців, аспірантів, практиків та всіх, хто цікавиться даною проблематикою.

*Тези опубліковано в авторській редакції.
Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних,
точність викладеного матеріалу покладається на авторів.*

Шеляженко Ю.В.

аспірант,

Університет економіки та права «КРОК»

Автономія приватних осіб, зокрема, приватних детективів та журналістів-розслідувачів у праві збирати інформацію

У матеріалі досліджується особиста автономія при збиранні інформації – комплекс прав і свобод, пов'язаних із захищеними законом публічними та приватними інтересами, їх спільністю або перетином.

Актуальність. Бурхливий розвиток в Україні індустрії приватної детективної діяльності, розслідувальної журналістики та антикорупційного громадського моніторингу поставив питання про правові основи та легальність збирання інформації приватними особами.

Основний текст. Хоча на момент написання цієї статті відсутнє вітчизняне галузеве законодавство про приватну детективну діяльність чи журналістські розслідування, не можна сказати, що відповідні сфери діяльності знаходяться поза правовим полем. Діючим законодавством передбачене право кожної особи збирати інформацію, а приватні детективи та публічні розслідувачі майстерно користуються можливостями доступу до інформації, доступними кожній особі, та створюють нові правові технології такого доступу. Умовно кажучи, приватний детектив на ваше замовлення з'ясує, хто і як обманув вас особисто, а журналіст-розслідувач у зв'язку із суспільним інтересом розповість через засоби масової інформації, хто і як надурив увесь народ. Знання та досвід, високий рівень відповідальності, норми професійної етики дозволяють фахівцям шукати інформацію безпечно і отримувати законні переваги у сфері відповідної інформаційної діяльності, хоча в принципі шукати інформацію має право хто завгодно.

Право кожної людини збирати інформацію передбачене ч. 2 ст. 34 Конституції України [1], відповідно до якої, кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір, а також статтю 19 Загальної декларації прав людини [2], відповідно до якої кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів.

Законодавство України також гарантує кожній осо-

бі право на доступ до публічної інформації (ст. 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [3]) та на доступ до своїх персональних даних (ст. 8 Закону України «Про захист персональних даних» [4]). При здійсненні цього права особа не зобов'язана пояснювати мету збирання інформації.

Окремим категоріям юридичних та фізичних осіб, посадових та службових осіб, фахівців, законодавством надані привілеї щодо збирання інформації, пов'язаної з їх законною діяльністю, наприклад, адвокатам та журналістам. Навіть недоторканність приватного житла, за законом «Про житлово-комунальні послуги», може зазнавати правомірного втручання, оскільки споживач зобов'язаний допускати до свого приміщення, будинку чи споруди представників суб'єктів господарювання, що надають житлово-комунальні послуги, для перевірки показників засобів обліку.

Певні привілеї щодо дозволених способів збирання інформації необхідні й приватним детективам. Невід'ємним інструментом цієї професії є спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації, зняття інформації з каналів зв'язку, спостереження, стеження. В Україні такі засоби вилучені з цивільного обігу, поширюються на умовах суворого ліцензування і можуть застосовуватися лише оперативними підрозділами державних органів у оперативно-розшуковій, розвідувальній, контррозвідувальній діяльності та боротьбі з тероризмом; їх незаконне придбання, збут або використання визнається злочином за ст. 359 Кримінального кодексу України. Відтак, постає питання внесення змін до чинного законодавства для легалізації використання приватними детективами спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. Верховною Радою України прийнято в першому читанні проект Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» № 3726 від 28.12.2015 р. [5], ст. 12 якого дозволяє для виконання договору про надання приватних детективних послуг, зокрема, відшукувати, отримувати та накопичувати потрібну інформацію всіма не забороненими законом методами, в тому числі, здійснювати кіно- і фотозйомку, відео- та аудіозапис, а також застосовувати інші технічні засоби, використовувати спеціальні засоби.

Ідея розширення прав приватних детективів поверхово критикується через теоретичну можливість зловживання наданими їм правами, однак насправді спокуса вдатися до подібних зловживань є набагато більшою зараз, в умовах, коли правоохоронні органи не мають повного списку приватних детективів, коли їх діяльність не ліцензується і при виборі між більш чи менш етичними методами роботи не враховується ризик втратити ліцензію. Також слід за-

значити, що, згідно з ст. 11 законопроекту, окрім пошуку та збирання інформації, в тому числі, з відкритих джерел, приватні детективи можуть виконувати завдання щодо відновлення втраченої інформації, протидії несанкціонованому збиранню конфіденційної інформації про особу, забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом (комерційної, промислової, професійної таємниці) замовника приватних детективних (розшукових) послуг. Отже, самі приватні детективи допоможуть притягнути до відповідальності непорядних колег.

Окрім цього аргументу, можна навести і більш сильний аргумент проти поверхової критики приватної детективної діяльності, що ґрунтується на припущенні, ніби діяльність приватних детективів загрожує недоторканності приватного життя. Це не так, бо відомо: коли держава не справляється із задачею захисту прав людини, можливість найняти приватного детектива, адвоката чи охоронця посилює особисту автономію людини, її приватність, як додаткова гарантія захисту та реалізації прав людини, верховенства права. В кожній сучасній демократичній правовій державі доступні послуги приватних детективів. Ідея дати можливість самим громадянам боротися з правопорушеннями органічна для демократизації суспільства, навіть без ринкової економіки: після смерті Сталіна та послаблення авторитарного режиму СРСР в середині ХХ століття за місцем роботи та проживання громадяни створювали добровільні дружини з підтримання правопорядку [6].

До речі, із пострадянським спадком був пов'язаний публічно-правовий спір, виграний автором цієї статті як журналістом-розслідувачем. У 2012 році в Інтернеті почали поширюватися чутки, що відома антикомуністичними поглядами народна депутатка Ірина Фаріон була членом комуністичної партії. Сама політична діячка гнівно заперечувала правдивість цих чуток. Журналісти намагалися перевірити чутки, зокрема, просили Державний архів Львівської області про доступ до протоколів партійних зборів відповідної партійної організації, але отримували типову відмову надавати інформацію про приватне життя. Автор цієї статті також отримав відмову та оскаржив її до суду. Окружний адміністративний суд міста Києва відкрив доступ до партійного архіву, погодившись із аргументами позивача про те, що протоколи партійних зборів не містять інформації про особисте та сімейне життя людини, оскільки за своєю суттю документують суспільне, а не особисте чи сімейне життя. Ірина Фаріон змушена була публічно визнати, що приховувала від суспільства своє комуністичне минуле [7] [8].

Якщо приватні особи можуть скористатися доступом до правосуддя для збирання необхідної інформації, то зібрана в приватному порядку інформація не завжди може слу-

жити належним доказом в суді. Трой Вітфорд, досліджуючи ранню історію приватних детективів у Австралії, зазначає, що до доказів, зібраних приватними детективами (найчастіше, у справах про розлучення), традиційно панує недовірливе ставлення, оскільки їх робота оплачується зацікавленою стороною. Раніше приватні детективи не могли, як зараз, представити відеозапис на підтвердження своїх слів, тому звичайною тактикою юристів було ставити під сумнів професіоналізм та порядність приватних детективів під час їх допиту в суді, і репутація детектива в результаті грала вирішальне значення [9].

Деякі рішення ЄСПЛ та українських судів свідчать, що послуги приватних детективів допомогли зацікавленим особам захистити свої законні інтереси. Наприклад, у справі *Körke v. Germany* ЄСПЛ визнав правомірним відеостеження за касиром, яке роботодавець організував за допомогою детективного агентства, внаслідок чого касир був звільнений за крадіжку; його скаргу про порушення права на повагу до приватного життя ЄСПЛ визнав неприйнятною, вказавши, що національні суди перевірили, що відеозапис слідкування був доступний лише вузькому колу відповідальних осіб роботодавця, та дотримались балансу між правом робітника на приватне життя та правом роботодавця на захист приватної власності [10]. В Україні Лисичанський міський суд Луганської області 06.12.2016 р. вирішив спір про визначення місяця проживання дітей на користь батька, який розшукав за допомогою приватного детектива матір, що після розлучення забрала дітей та виїхала у невідомому напрямку [11].

Московський приватний детектив Олександр Кріоні, посилаючись на практику Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), зазначає, що за дотримання певних умов судом можуть бути визнані допустимими достатньо якісні та надійні докази, зібрані приватним детективом [12]. У справі *Vukota-Bojić v. Switzerland* ЄСПЛ визнав порушенням права на повагу до приватного життя встановлені законом широкі можливості страхових компаній на свій розсуд стежити за застрахованими особами для уникнення шахрайства, однак водночас визнав правомірним використання у суді відеозапису секретного стеження, здійсненого приватними детективами під прикриттям [13]. Також цікаво, що у справі *Galat v. Ukraine*, де ЄСПЛ визнав порушення Україною права на справедливий суд, детективна агенція надавала заявниці правову допомогу, пов'язану з судовими провадженнями в Україні та ЄСПЛ; суд частково відшкодував вартість цієї правової допомоги [14]. Також у справі *Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary* ЄСПЛ висловив таку правову позицію, що, незважаючи на відсутність у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) прямої згадки про право

збирати інформацію, право на свободу вираження поглядів, передбачене ст. 10 Конвенції, дозволяє отримувати публічну інформацію, а право на повагу до приватного та сімейного життя, передбачене ст. 8 Конвенції, дозволяє збирання інформації, пов'язаної з сімейним чи приватним життям [15].

Конституційний Суд України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 вказав, що право на приватне та сімейне життя є засадничою цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві, та розглядається як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб [16]. Логічно міркуючи, автономне буття особи включає можливість самозахисту своїх прав та законних інтересів, у тому числі із залученням приватних детективів.

У рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 року вказано, що одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо; таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим [17]. Таке офіційне тлумачення принципу верховенства права, закріпленого ст. 8 Конституції України, включає приватне правозастосування, самозахист та правозахист не тільки на основі національного законодавства, але й безпосередньо на підставі прав людини та законів власного приватного життя, своєї особистої автономії.

Аналізуючи зазначені позиції судів з точки зору балансу між правом на недоторканність приватного життя та правом на збирання інформації, можна дійти висновку, що збирання, а тим більше публікація чутливої інформації про приватне життя особи має переслідувати мету, пов'язану із правомірним, в т.ч. законним публічним чи приватним інтересом. Втручання в чуже приватне життя без згоди особи можливе лише за крайньої необхідності, наприклад, коли є підстави вважати, що правом на приватність зловживають для вчинення та приховування протиправних дій. Перетин приватних інтересів є тією сферою, в якій одна особа, керуючись власними інтересами, може правомірно збирати приватну інформацію про іншу особу.

Висновки. Відповідно до статті 19 Загальної декларації прав людини, статті 34 Конституції України, Законів України «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», інших стандартів прав людини та нормативно-правових актів, приватні особи вільні збирати інформацію відповідно до принципу особистої автономії, свободи вибору правових інструментів досягнення своїх правомірних інтересів у отриманні інформації, що становить публічний інтерес або безпосередньо стосується їх приватного життя, зокрема, з метою викрити зловживання та злочини, оскільки ані державний суверенітет, ані право на недоторканність приватного життя нікому не гарантує можливості приховувати протиправні дії. Право на збирання інформації може бути реалізоване як безпосередньо, так і за допомогою фахівців, зокрема, приватних детективів та журналістів-розслідувачів, які мають достатню кваліфікацію, досвід та етичні стандарти для збирання необхідної інформації і ефективного розпорядження нею без порушення прав людини та чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. // Голос України. – 2008. – № 236.
3. Закон України “Про доступ до публічної інформації” від 13.01.2011 р. // Голос України. – 2011. – № 24.
4. Закон України “Про захист персональних даних” від 01.06.2010 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 34. – Ст. 481.
5. Проект Закону про приватну детективну (розшукову) діяльність № 3726 від 28.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580
6. В. Копейчиков, М. Шевченко. На сторожі громадського порядку. – Київ: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1960. – 44 с.
7. Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 5.11.2013 р. у справі № 826/15640/13-а за позовом до Державного архіву Львівської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/35195490>
8. Журналісти викрили у брехні Ірину Фаріон // Правдошукач. – 2013. – № 11 (61). – С. 1-2.
9. Troy Whitford. “A Necessary But Dangerous Class”: early private investigators in Australia // *Salus Journal*. – 2015. – Vol. 3, Num. 3. – P. 14-25.
10. Кцрке v. Germany [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101536>
11. Рішення Лисичанського міського суду Луганської області від 06.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63328088>
12. Криони А.Е. Недопустимые доказательства потерпевшей стороны. О праве частного сыщика представляют доказательства, собранные незаконным способом, в Европейский суд по правам человека // Советник юриста. – 2011. – № 4.
13. Vukota-Bojić v. Switzerland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167490>

14. Galat v. Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98778>

15. Magyar Helsinki Bizottsag v. Hungary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167828>

16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України № 2-рп/2012 від 20.01.2012 р. // Вісник Конституційного суду України. – 2012. – № 2. – С. 14.

17. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) № 15-рп/2004 від 2.11.2004 р. // Урядовий кур'єр. – 2004. – № 219.

Надруковано департаментом поліграфії
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
місто Київ, вулиця Лагерна, 30-32
тел.: (044) 455-69-80
e-mail: polygrafia.krok@gmail.com